

Ερμηνευτικό σεμινάριο Ι

Το ελληνικό μυθιστόρημα του 19^{ου} αιώνα

Φθινόπωρο 2017

Nicole Votavonά Sumelidu

Ανάγνωση

- Εμ. Ροΐδης: Η Πάππισα Ιωάννα
- Π. Σούτσος: Ο Λέανδρος
- Γ. Παλαιολόγος: Ο Πολυπαθής
ή
- Γ. Πιτσιπίος: Ο Πίθηκος Ξουθ

+ ένα μυθιστόρημα με παρουσίαση και γραπτή εργασία
(Δ. Βικέλας, Λουκής Λάρας)

Μυθιστόρημα ως λογοτεχνικό είδος

- **Εκτενής μυθοπλαστική** αφήγηση σε **πεζό λόγο** (τους δύο τελευταίους αιώνες κυρίως)
- **Όρος:** román, roman, novel, μυθιστόρημα
- Το μυθιστόρημα είναι πιο **περίπλοκο και σύνθετο** από τα άλλα είδη, παρουσιάζει μεγάλο αριθμό προσώπων, τα οποία ψυχογραφούνται αναλυτικά, και η υπόθεση είναι εκτεταμένη καθώς περιλαμβάνει πολλά επεισόδια.
- Άλλο χαρακτηριστικό είναι η **ποικιλία τεχνικών και μορφών**, μπορεί να ενσωματώνει και πολλά άλλα είδη, μεταμορφώνοντάς τα.

Αφηγητής (Gerard Genette)

- με βάση τη συμμετοχή του στην ιστορία που αφηγείται

Ετεροδιηγητικός (hétérodiégétique) - δεν συμμετέχει στην αφήγηση

Ομοδιηγητικός (homodiégétique) – συμμετέχει στην αφήγηση

- Με βάση το αφηγηματικό επίπεδο στο οποίο τοποθετούνται

Εξωδιηγητικός (extradiégétique) = πρώτου βαθμού, που αφηγείται την κύρια ιστορία

Ενδοδιηγητικός (intradiégétique) = δεύτερου βαθμού, που αφηγείται μία ιστορία μέσα στην κύρια ιστορία, κατά το φαινόμενο του εγκιβωτισμού

Τάξη (Gerard Genette)

Αφορά τη σχέση ανάμεσα στη χρονική διαδοχή των γεγονότων στην «πραγματική» ιστορία και στη σειρά με την οποία αυτά παρουσιάζονται (αναδιατάσσονται) στην αφήγηση.

Αναχρονίες:

α. **Αναλήψεις** (κάθε ανάκλαση ενός γεγονότος προγενέστερου από το σημείο της ιστορίας στο οποίο βρισκόμαστε σε μια συγκεκριμένη στιγμή)

β. **Προλήψεις** (αφηγηματικός ελιγμός/odbočka που συνίσταται στην πρόωρη αφήγηση ή ανάκλαση ενός μεταγενέστερου γεγονότος)

Michail M. Bachtin

- Σύμφωνα με τον Μ. Μπαχτίν, το έπος έχει **τρία βασικά χαρακτηριστικά**:
  - 1. Αναζητά το αντικείμενό του στο εθνικό επικό παρελθόν, το «**απόλυτο παρελθόν**» σύμφωνα με την έκφραση του Γκαίτε.
  - 2. Πηγή του έπους είναι η επική παράδοση (**συλλογική εμπειρία**) και όχι μια **ατομική εμπειρία** κι η ελεύθερη επινόηση που απορρέει απ' αυτήν και
  - 3. **Η απόλυτη επική απόσταση** αποκόβει τον επικό κόσμο από τον παρόντα χρόνο: το χρόνο του ραψωδού, του δημιουργού και των ακροατών του.
-
- Αντιτάσσοντας το μυθιστόρημα στο έπος ο Μ. Μπαχτίν θεωρεί πως η **αναπαράσταση ενός γεγονότος στο ίδιο χρονικό και αξιολογικό επίπεδο με τον εαυτό μας και τους συγχρόνους μας** (που θεμελιώνεται επομένως σε μια προσωπική εμπειρία και σκέψη) προϋποθέτει μια ριζική επανάσταση, που σηματοδοτεί το πέρασμα από τον επικό στο μυθιστορηματικό κόσμο.

Έπος και μυθιστόρημα – κοινά στοιχεία

- **Μοτίβα:**

- Μερικά βασικά μοτίβα (το ζευγάρι που χωρίζει, περιπέτειες, ταξίδι, περιπλάνηση, ναυαγήσεις...)

- Δευτερεύοντα μοτίβα (όνειρα, χρησμοί)

- **Αφηγηματικές τεχνικές**

- Περίληψη της ιστορίας/των περιπετειών στο τέλος

- *in media res* = στο μέσο των πραγμάτων, στο μέσο της υπόθεσης, στο μέσο της πλοκής (εγκιβωτισμός)

- περιγραφή γεγονότων που γίνονται παράλληλα

- τρόπος που προκαλεί ο συγγραφέας ένταση (όχι με τα γεγονότα, αλλά με τον τρόπο αφήγησης)

Χαρακτηριστικά στοιχεία

- σύνθετο είδος (multižánr)
- διακειμενικότητα, intertextualita
- **πεζός λόγος**
- πρωτοπρόσωπη/τριτοπρόσωπη αφήγηση
- ήρωες – απλοί άνθρωποι (ιδανικό ζευγάρι)
- Η μοίρα τους ορίζεται πάντα από την θεά Τύχη (δεν αναζητούν περιπέτεια)
- συμβατικοί χαρακτήρες
- η πλοκή δεν αλλάζει / „ztuhlost“ dějoného rŭdorysu
- ρητορική τόποι

Υπόθεση

Το ελληνικό μυθιστόρημα είναι μια εποποιία της παρακμής, που, για να συγκινήσει, χρησιμοποιεί εύκολες μεθόδους: αντιπαράθεση καλών και κακών, συναισθηματικά πρόσωπα [...], βυθίζει τους καλούς στη δυστυχία χρησιμοποιώντας ως μέσα θύελλες και ναυάγια, επιθέσεις ληστών και περιρατών. Ένα άλλος κίνδυνος, όχι λιγότερο σοβαρός, είναι αυτός που ο ήρωας κι η ηρωίδα μεταφέρουν παντού μαζί τους: είναι η εξαιρετική κι επικίνδυνη ομορφιά τους. Δεν προλαβαίνουν καλά καλά να εμφανιστούν κάπου και τους ερωτεύονται ή τις ερωτεύονται με πάθος, όχι όμως άνθρωποι με ανθρωπιά και συνείδηση... Όλες αυτές οι περιπέτειες καθυστερούν την ένωση των δύο ηρώων που καμιά φορά φτάνει σε σημείο να μην μπορεί να πραγματοποιηθεί. Είναι λοιπόν το μυθιστόρημα η αφήγηση μιας σειράς από εμπόδια, που στο τέλος έχουν υπερνικηθεί. Η μοίρα κάνει να αναβάλλεται ασταμάτητα η τόσο επιθυμητή ένωση.

Ρητορικοί τόποι

- Εκφράσεις (παλάτια, κήποι, έργα τέχνης)
- Πρώτη συνάντηση – κεραυνοβόλος έρωτας, αισθήσεις - όραση
- Εξαιρετική, θεϊκή ομορφιά και ηθικός χαρακτήρας των ηρώων
- Βασικό μοτίβο - ταξίδι
- Θύελλες, ναυάγια/απαγογές, πειρατές, ληστές, μάχες
- νεκροφάνεια
- εξωτικά μέρη
- Συχνές περιγραφές θρησκευτικών εορτών
- Συνάντηση ηρώων
- Αναγνώριση παιδιών και γονέων

Τίτλοι

- Τὰ περὶ Χαιρέαν καὶ Καλλιρρόην
  - Ἐφesiaκά ἢ Τὰ κατὰ Ἀνθείαν καὶ Ἀβροκόμην
  - Τὰ κατὰ Δάφνην καὶ Χλόην
  - Αἰθιοπικά ἢ Τὰ κατὰ Θεαγένην καὶ Χαρίκλειαν
  - Τὰ κατὰ Λευκίππην καὶ Κλειτοφῶντα
-
- ΔΥ
  - Ανάγνωση του ΧΚ – ρητορικοί τόποι και χαρακτηριστικά στοιχεία

Αναγέννηση του ελληνικού μυθιστορήματος (12^{ος} αιώνας)

Φώτιος (9ος αιώνας) - *Βιβλιοθήκη ή Μυριόβιβλος*

Ανταλλαγές Ανατολή – Βυζάντιο (8–11 αιώνας):

Ιωάννης Δαμασκηνός (650-750 περ.): ***Βαρλαάμ και Ιωάσαφ***

Μιχαήλ Ανδρεόπουλος (μεταφρ.): ***ο Συντίπας ο φιλόσοφος***

Ιωάννης Δαμασκηνός (650-750 περ.): *Βαρλαάμ και Ιωάσαφ*

- Ἄνθρωπός τις ἦν πένης, ὃς καὶ ξύλων γόμον ἐπὶ τῶν νώτων ἐβάσταζε, κατὰ δὲ τὴν ὁδοιπορίαν ἰλιγγιάσας ἐκαθέσθη καὶ τὸν γόμον κατέθετο καὶ τὸν Θάνατον οἰκτρῶς ἐνεκαλεῖτο, λέγων:
- «ὦ Θάνατε».
- Αὐτίκα γοῦν ὁ Θάνατος ἔφθασε καὶ πρὸς αὐτὸν ἔφη:
- «Τίνος χάριν ἐκάλεσάς με;»
- Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ ἀνὴρ:
- «Ἴνα τὸν γόμον ἀπὸ τῆς γῆς συνεξάρης μοι».
-
- Οὗτος δηλοῖ ὅτι πάντες ἄνθρωποι φιλόζωοι τυγχάνουσιν, εἰ καὶ θλίψεσι καὶ ἀνάγκαις συνέχονται.

Διγενής Ακρίτας

- 12^{ος} αιώνας
- Συνδιασμός λαϊκής και λόγιας παράδοσης
- Ακριτικά τραγούδια – μυθιστορηματικά στοιχεία
- Αντανακλά τη ζωή στην Καππαδοκία και στον Πόντο
- Παράλληλη θεματική στα εθνικά έπη της Δύσης
- Μεικτή γλώσσα
- Πολιτικός στίχος
- Έξι παραλλαγές

Διγενής Ακρίτας

- Το έργο σώζεται σε έξι χειρόγραφες παραλλαγές:
- το χειρόγραφο του **Εσκοριάλ** (βρέθηκε στην βιβλιοθήκη Εσκοριάλ της Μαδρίτης και αποτελείται από **1867 στίχους**)
- της Τραπεζούντας (βρέθηκε στην μονή Σουμελά του Πόντου και αποτελείται από 3182 στίχους)
- το χειρόγραφο Άνδρου-Αθηνών (χειρόγραφο Εθνικής Βιβλιοθήκης 1074), με 4778 στίχους
- της **Κρυπτοφέρρης** (από την μονή της Grottaferrata στην Ιταλία, με **3709 στίχους**)
- της Οξφόρδης, που είναι ομοιοκατάληκτη διασκευή του 1670 από τον ιερομόναχο Ιγνάτιο Πετρίτση
- της Άνδρου (τώρα Θεσσαλονίκης αρ. 2) που είναι **πεζή** διασκευή από την χρονιά 1632.

Ακριτικά τραγούδια

- Ακρίτες – φρουροί του Β.
- 9^{ος} αιώνας – μάχες με του Άραβες
- Πόντος και Καππαδοκία
- Πολιτικός στίχος
- Άσμα του Αρμούρη (σώζεται από τον 15^ο αιώνα)

Αγιογραφία

- **Κοινά στοιχεία**
- Εκτενής αφήγηση για τους γονείς
- για την γέννησή του
- Αρνείται τις κοσμικές τιμές και φεύγει στην μοναξιά
- Υπερφυσικά χαρακτηριστικά
- Θάνατος
- Δεν έχει απόγονους

Αρχαίο μυθιστόρημα

- **Κοινά στοιχεία**
- Πρόλογος που αναφέρεται στο θέμα της αγάπης
- Εκτεταμένες περιγραφές παλατιών (περιορισμένο στο Ε)
- Εκφράσεις στο Κ

Βίος του Αλεξάνδρου του Μακεδόνας

- Δημοφιλής ανώνυμη αφήγηση – ελληνιστική εποχή
- **Κοινά στοιχεία**
- Περιγραφή του θανάτου του
- Από ασήμαντη αιτία
- Πεθαίνει νέος
- Φάσεις:
- Συμπολεμιστές γύρω του, διήγηση για τα κατορθώματά του
- Η γυναίκα του, παιδιά

Όμηρος

- Λίγες αναφορές, ήρωες της Ιλιάδας – συνεχίζει την παράδοση
- Πρωτοπρόσωπη διήγηση - Οδύσσεια

Μυθιστορήματα του 12^{ου} αιώνα

- Παρόμοια αφηγηματική γραμμή
- Σχηματικοί ήρωες – παθητικοί (Τύχη)
- Χρονότοπος αόριστος – καθόλου αναφορές στο Βυζάντιο
- Καθόλου αναφορές στον χριστιανισμό
- συχνές εκφράσεις και περιγραφές
- Δωδεκασύλλαβος
- Μεικτή γλώσσα

Μυθιστορήματα του 14-15^{ου} αιώνα

α) πρωτότυπη παραγωγή

- Παραμυθιακά μοτίβα
- Πρίγκιπας και πριγκίπισσα
- Ο έρωτας εκπληρώνεται
- Άτυχο τέλος (σε δύο μυθιστορήματα)
- Βοηθός – γυναίκα – μάγισσα
- Μεικτή γλώσσα
- Πολιτικός στίχος

Μυθιστορήματα του 14-15^{ου} αιώνα

β) μεταφράσεις ή προσαρμογές δυτικών προτύπων

- Διαφορά στα κίνητρα
- Μεικτή γλώσσα
- Πολιτικός στίχος

Μυθιστορήματα με αρχαία θεματική

Αχιλλεύς

Ο πόλεμος της Τρωάδος (14^{ος} αιώνας)

Βίος Αλεξάνδρου του Μακεδόνα

Ερωτόκριτος

- Αρχές 17^{ου} αιώνα
- **Παραλλαγή γαλλικού ιπποτικού μυθιστορήματος (1432) σε ιταλική μετάφραση: *Paris et Vienne***
- Ενότητα του χώρου – **αρχαία Αθήνα**
- Υπόθεση:
- Πρόλογος αναφέρεται στις απρόβλεπτες αλλαγές της Τύχης (**μπαρόκ θέμα**)
- Ηρακλής – βασιλιάς της Αθήνας, χωρίς παιδί (**παραμύθι, Αχιλλεύς**)
- Αρετούσα – κόρη του, Ερωτόκριτος – γιος του συμβούλου του
- Πόλυδωρος σύμβουλος του Ερωτόκριτου (**παραδοσιακό στοιχείο**)
- Απαγορευμένη αγάπη

Ερωτόκριτος

Δυτικό στοιχείο – κονταρομαχία (Κρητικός vs. Καραμανίτης)

Εξόριση του Ερωτόκριτου

Γάμος με τον πρίγκιπα του Βυζαντίου – άρνηση – φυλακή

Επίθεση του βασιλιά των Βλάχων στους Αθηναίους

Ερωτόκριτος – μάγισσα – Σαρακηνός (**μπαρόκ στοιχείο**: βοήθεια μαγείας, μεταμφίεσης)

Στο τέλος παντρεύονται

Λαϊκό στοιχείο – γλώσσα κα στιχουργική, θεματική (βασιλιάδες χωρίς παιδί)

Ερωτόκριτος – τέλος του ελληνικού ιπποτικού μυθιστορήματος

Πεζός λόγος

Εξαφάνιση φεουδαρχικής κοινωνίας – άνοδος της αστικής τάξης

Δον Κιχώτης – γελοίος ξεπερασμένος αριστοκράτης, αναγνώστης ιπποτικών μυθιστορημάτων

Γαλλία, Αυστρία

Φαναριώτες

Αλλαγή χώρου - πόλεις

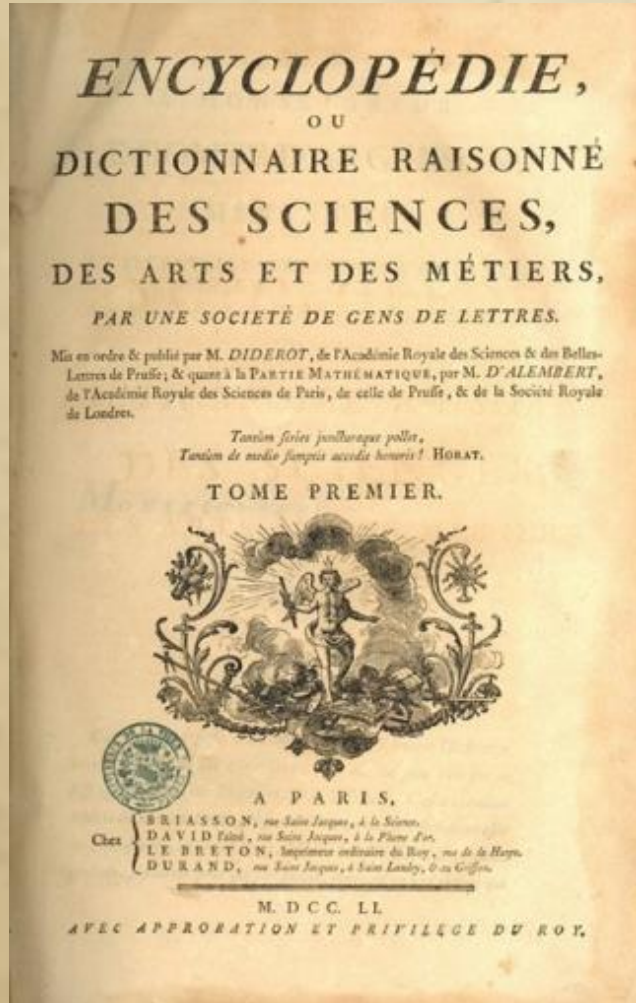
Χάρτης της Βαλκανικής Χερσονήσου. Με έντονα χρώματα εικονίζονται η Μαλδαβία και η

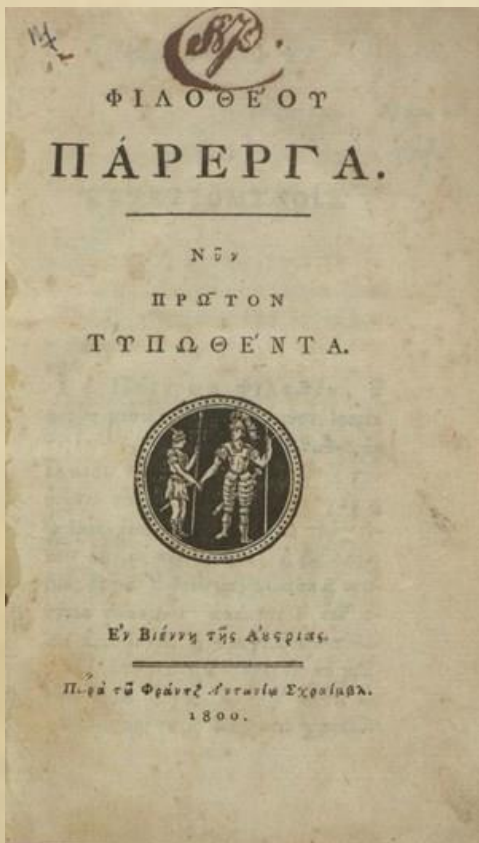
Διαφωτισμός

- Ο **Διαφωτισμός** αποτελεί σημαντικό πνευματικό κίνημα, που τοποθετείται στα τέλη του 17ου αιώνα και στις αρχές του 18ου, το οποίο οι ίδιοι οι Γάλλοι Διαφωτιστές αποκάλεσαν «*Siècle des lumières*», θεωρώντας εαυτούς φωτοδότες.
- Ο Διαφωτισμός παρατηρήθηκε αρχικά στη Γαλλία και αργότερα στις άλλες χώρες της Ευρώπης αλλά και έξω απ' αυτή, προετοιμάζοντας παράλληλα το έδαφος για τη Γαλλική Επανάσταση. Οι διαφωτιστές πρέσβευαν τον **ορθολογισμό και την πίστη στην πρόοδο**, αξιώνοντας αλλαγές σε όλες τις πτυχές της ανθρώπινης δραστηριότητας, στους **πολιτικοκοινωνικούς θεσμούς**, την οικονομία, την εκπαίδευση και τη θρησκεία. Τάχθηκαν υπέρ της ατομικής ελευθερίας και εναντίον της τυραννικής διακυβέρνησης και της καταπίεσης που ασκούσε η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία.
- Βασικός φορέας των νέων ιδεών που έφερε ο Διαφωτισμός ήταν η ανερχόμενη αστική τάξη που μέχρι εκείνη την εποχή παρέμενε αποκλεισμένη από το σύστημα της απολυταρχίας. Ανάμεσα στους σημαντικούς εκφραστές του Διαφωτισμού τοποθετούνται ο Voltaire και ο Montesquieu. Οι Διαφωτιστές Denis Diderot, J. de R. d' Alembert και Jean Jacques Rousseau συγκρότησαν το ιδεολογικό υπόβαθρο του Διαφωτισμού στην *Εγκυκλοπαίδεια*. Παράλληλα ο Ζαν Ζακ Ρουσσώ διατύπωσε τη θεωρία του *Κοινωνικού Συμβολαίου*, προτρέποντας σε μια Ευρώπη που θα υποστήριζε τα **δικαιώματα του ανθρώπου**.
- **Εκπαίδευση** - μέσο
- Απολυταρχικός διαφωτισμός

Διαφωτισμός

Νικόλαος Μαυροκορδάτος: *Φιλοθέου πάρεργα* (1718, 1800)

1. Γλώσσα

2. Θέμα – κοινωνικός ρόλος (ηθικά, κοινωνικά θέματα, διδακτική)

ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑΣ ΕΧΟΥΝ ΟΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΕΣ ΔΥΤΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ

- Σειρά μεταφράσεων διαφωτιστικών έργων (**επιστημονικά, φιλοσοφικά** κά. κείμενα, Εγκυκλοπαίδεια)

Γράφονται και **ελληνικές εγκυκλοπαίδειες και επιστημ. έργα**
(*Φυσικής απάνθισμα 1790, Γεωγραφία νεωτερική 1721*)

- **Μυθιστορήματα/διηγήματα:**

a) **ερωτικά:** συνδεδεμένα με πολιτική θεματική (ο ήρωας πολεμάει για την ανεξαρτησία της πατρίδας του)

b) **σατιρικά,** πικαρικά μ., κριτική ηθών της εποχής

Δημοφιλή είναι τα **επιστολικά** μυθιστορήματα.

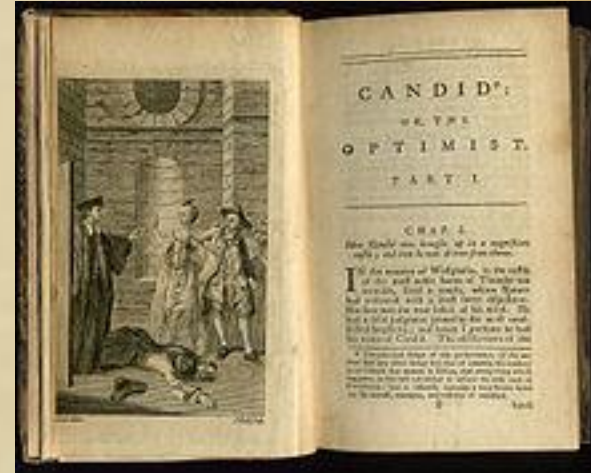

Σατιρικά μυθιστορήματα

Μεταφράσεις:

- **Alain-René Le Sage: *Gil Blas* (1715):** ποικιλία χαρακτήρων, Molière
- **Voltaire: *Candide, ou L'Optimisme* (1759) – Αγαθούλης ή Αισιοδοξία:** με σαρκασμό κι ειρωνεία Βολταίρος κοροϊδεύει» την αλαζονική αριστοκρατία, την Ιερά Εξέταση της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας, τον πόλεμο, σκλαβιά και το ουτοπικό όνειρο του απλού ανθρώπου για μια ανέμελη ζωή. Επίσης καταδικάζει την αισιόδοξη πεποίθηση του φιλ. Λάιμπνιτς, για αυτόν τον κόσμο ως τον καλύτερο όλων των δυνατών κόσμων (έργο του Θεού, Θεία πρόνοια x ορθολογισμός, πρόοδος).

Διασκευές:

- **Ο Ανώνυμος του 1789:** διασκευή γαλλ. μυθιστορήματος **Ο χωλός διάβολος (Alain René Le Sage, *Le Diable boiteux*, 1707).** Μαδρίτη – Βουκουρέστι, ο Μουσταφά και ο διάβολος, καταδίκη των Ηθών, τις δεισιδαιμονίας, αλλά και της βαρβαρότητα της τυραννίας και της απόλυτης εξουσίας (έτος Επανάστασης)

- Χωρίς μεγάλη απήχηση
- Οι αναγνώστες δεν ήταν προετοιμασμένοι
- Δημοφιλή είναι ερωτικά θέματα

Ερωτική πεζογραφία

- Μεταφράσεις

- Ρήγας Φερραίος:

Σχολείον των Ντελικάτων εραστών, 1790 (autor: Rastif de la Bretton)

- Προοδευτικές απόψεις Γάλλων διανοούμενων, αληθινή αγάπη, τιμή – ευτυχία
- *Σχολείον των ντελικάτων εραστών: ήτοι βιβλίον ηθικόν περιέχον τα περίεργα συμβεβηκότα των ωραιότερων γυναικών του Παρισίου, ακμαζουσων κατά τον παρόντα Αιώνα. / Εκ της Γαλλικής διαλέκτου νυν πρώτον μεταφρασθέν παρά του Ρήγα Βελεστινλή Θετταλού. Εν Βιέννη της Αουστρίας: Εκ της Τυπογραφίας Ιωσήπου Βαουμειϊστέρου, 1790.*

- Αυθεντική παραγωγή:

- **Έρωτος αποτελέσματα**, 1792, Ουκρανία και Κωνσταντινούπολη, ρεαλιστικές απόψεις

ΡΟΜΑΝΤΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Επιστολικό μυθιστόρημα

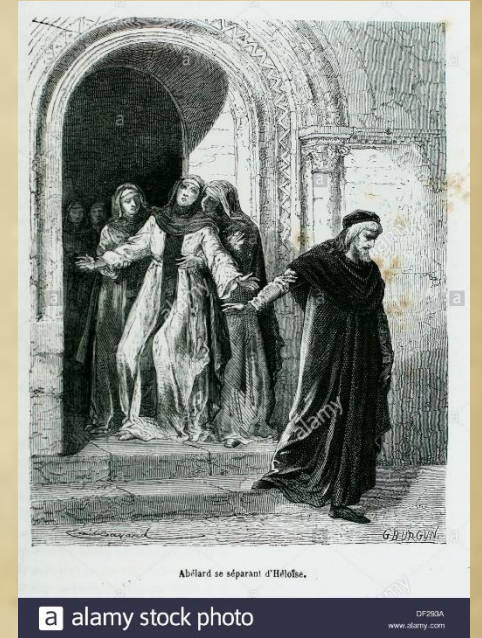
Αλληλογραφία

- Pierre Abelard Heloise (12.st.)
- *Lettres portugaises* (1669)

Μυθιστορήματα

J. J. Rousseau: Nouvelle Héloïse (1761)

- Choderlos de Laclos: *Liaisons dangereuses* (1782)
- J. W. Goethe: *Werther* (1774)

- **Αισθησιασμός - πρερομαντισμός**

- Με βάση τη φιλοσοφία του J. Lock: η αληθινή εικόνα του έξω κόσμου στο ανθρώπινο (υπο)συνείδητο. Το ανθρώπινο αίσθημα ως κριτήριο της αξίας του ανθρώπου. Φαντασία σημαντικότερη από την πραγματικότητα.

- **Ρομαντισμός**

- Τέλος του 18^{ου} αιώνα – 1^ο μισό του 19^{ου} αι.
- Διαμόρφωση την εθνικής συνείδησης των «μικρών» λαών, απελευθερωτικά κινήματα
- Κλασικισμός, διαφωτιστικός διδακτισμός και ορθολογισμός x φαντασία και αίσθημα
- ορθολογισμός x θρησκεία
- μίμηση x φαντασία και έμπνευση

Παλαιά αθηναϊκή σχολή
Α΄ Αθηναϊκή σχολή
Αθηναϊκή ρομαντική σχολή

Παναγιώτης Σούτσος (1806-1868)

Αλέξανδρος Σούτσος (1803-1863)

Α. Ρ. Ραγκαβής (1809-1892)

• -

Χαρακτηριστικά στοιχεία του ελληνικού μυθιστορήματος

- Μυθιστόρημα επικρατεί
- Ποικιλία υποειδών
- Καθαρεύουσα - δημοτική
- Ερωτικές ιστορίες με περιπέτεια - αρχαιότητα
- Ιδανικός ήρωας
- Κριτική κοινωνίας, ηθών, πολιτικής – ρεαλιστικά στοιχεία

ΠΑΝΑΓΙΟΤΙΣ ΣΥΤΣΟΣ: Ο Οδοιπόρος (*Ρουτνίκ*, 1931)

- Μορφή, γλώσσα, χαρακτηριστικά ρομαντικά στοιχεία

ΠΑΝΑΓΙΟΤΙΣ ΣΥΤΣΟΣ: Ο Λέανδρος (1934)

Μορφή

- Επιστολικό μυθιστόρημα – 4 πρόσωπα (Λ, Κοραλία, Χαρίαλος, Ευφροσύνη)
- Επιστολές και ημερολόγιο (Werther)
- διακειμενικότητα (Lamartin, Racine, Chateaubriand), αρχαίοι

Ρομαντικά στοιχεία

- „Βερθρική“ πλοκή
- άνθρωπος – φύση
- „χριστιανική“ όψη έρωτα

PANAGIOTIS SUTSOS: Ο Λέανδρος (1934)

Ρεαλιστικά στοιχεία

- Κριτική κοινωνίας, πολιτικής, θέσης γυναικών

„[Ο Λέανδρος] εμβαίνει εις καταγωγή πολιτικής μηχανορραφίας και τα ζωγραφίζει τόσον ζωηρά, ωσάν και αυτός να ελάμβανε μέρος, εγκωμιάζει ενίοτε τους δυνατούς της ημέρας, ωσάν να επεθύμη να γείνη σύμβουλος.“

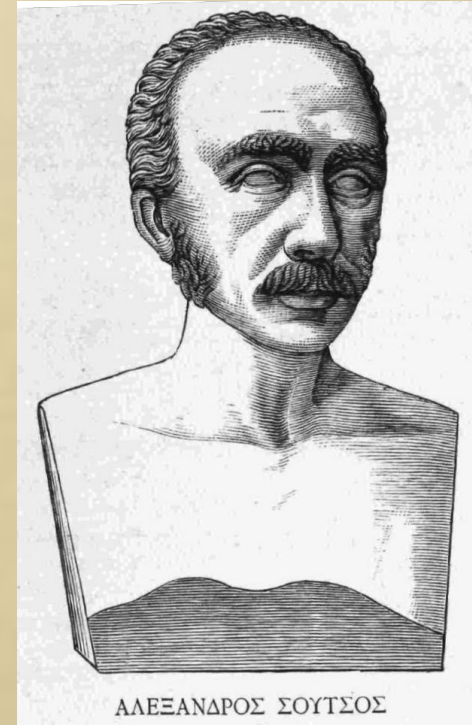
„σελίδας περιέχουσας υγιή ηθικήν πολιτικήν, [...] δεν εγράφησαν φλογερότεραι σελίδες κατά του ψεύδους των [πολιτικών]“.

Αλέξανδρος Σούτσος: *Ο Εξόριστος του 1831* (1935)

- Πρώτο πολιτικό μυθιστόρημα
- Έντονος πολιτικός και σατιρικός χαρακτήρας
- Εναντίον του Καποδίστρια
- Πλοκή αισθηματικού μυθιστορήματος
- Πρώτη μετάφραση σε ξένη γλώσσα

Ανθολογία σ. 84

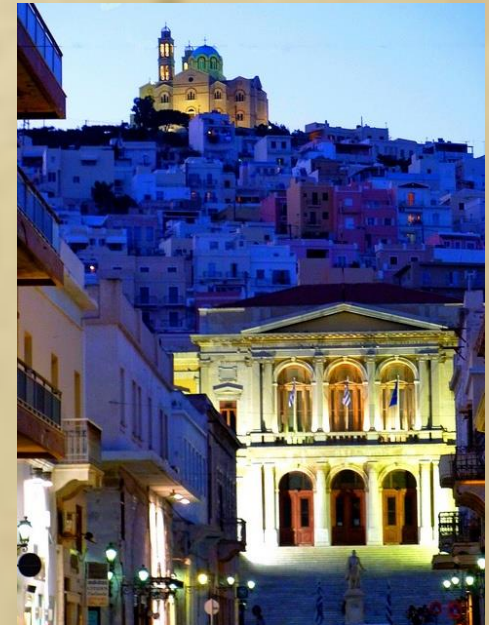

Αλέξανδρος Σούτσος: *Ο Εξόριστος του 1831* (1935)

Ο Thiersch, που γνωριζόταν καλά με το Αλέξανδρο Σούτσο, δεν έκρυβε στο άρθρο του της αντικαποδιστριακές και φιλομοναρχικές στάσεις του που έγιναν και το κίνητρο της επιλογής του μυθιστορήματος για μετάφραση και προβολή σε γερμανικό αναγνωστικό κοινό. Συνδεδεμένος με τον βασιλικό βαυαρικό κύκλο επισκέφτηκε την Ελλάδα μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια και έπαιξε και σημαντικό ρόλο στην ανάδειξη της βαυαρική δυναστείας στην Ελλάδα. Ο Γερμανός φιλέλληνας σαφώς αναγνώριζε όχι μόνο την καλλιτεχνική ποιότητα του έργου του Α. Σούτσου, αλλά συγχρόνως αντιμετώπισε το μυθιστόρημα και τη μετάφρασή του ως μέσο προβολής πολιτικών και κοινωνικών ιδεών.

Ιάκωβος Γ. Πιτσιπίος (Πιτζιπιός, 1803-1869?)

- 1803 Χίος, Κωνσταντινούπολη, Παρίσι (Νομικά), Ιερός Λόχος, Παρίσι (τελειώνει τα Ν.), Οδησσός, Ερμούπολη (*Η ορφανή της Χίου*), Κωνσταντινούπολη (Μεγάλη του Γένους Σχολή, „Πιτσιπιακά“ - 1949)

Έργο

- Πρώτα ελληνικά μυθιστορήματα (τα πιο αγαπημένα της εποχής)
- Εκδόσεις περιοδικών με φιλολογική, θρησκευτική και πολιτική κατεύθυνση
- Χριστιανική Ανατολική Εταιρεία (ίδρυση 1962)

- **Προκήρυξη (Οδησός 1834):**

*Ολίγα συγγράμματα των παλαιών Ελλήνων διασώθησαν μέχρι των ημερών μας, εκ του είδους εκείνου, τα οποία οι μεν Ευρωπαίοι ονομάσουσι **Ρωμανά**, οι δε νεώτεροι Έλληνες **Μυθιστορίας**. Εις δε την Καθομιλουμένη Γλώσσαν μας, δεν έχομεν ακόμη κανέν τοιούτο Πρωτότυπον, μολονότι οι Πρώτοι αυτών Εισηγηταί ήσαν οι Έλληνες, ως εκτεταμένως αναφέρει ο αοίδημος Κοραής, εις την υπ' αυτού γενομένην έκδοσιν των **Αιθιοπικών** του Ηλιοδώρου.*

- ηθική ιστορία
- ιστορία της Χίου
- λεξιλόγιο

Η Ορφανή της Χίου ή Ο θρίαμβος της αρετής

❖ **Υπόθεση:**

Η Ευλαλία χάνει τους γονείς της στις σφαγές της Χίου και την αναλαμβάνει η θεία της Λωξάντρα που έχει δύο παιδιά. Στην οικογένεια αυτή η Ευλαλία παίζει το ρόλο της Σταχτοπούτας.

Εκεί θα συναντήσει τον ειλικρινή Αλέξανδρο και θα ορκιστούν αιώνια αγάπη μεταξύ τους. Η Λωξάντρα όμως κάνει το παν για να χωρίσει το ζευγάρι και να επωφεληθεί από την κληρονομιά της ορφανής. Ύστερα από διάφορες περιπέτειες οι δύο νέοι παντρεύονται, την ίδια μέρα μάλιστα που η Ευλαλία θα γινόταν καλογριά.

Τρία επίπεδα: :

➤ **Αρχαίο μυθιστόρημα:**

- Χαρακτήρες
- Υπόθεση με όλα τα γνωστά στοιχεία περιπέτειας: (κεραυνοβόλος έρωτας, χωρισμός, περιπλάνηση, συμπτώσεις, νεκροφάνεια, μεταμφιέσεις κτλ.)
- Αόριστος χρονότοπος (με εξαιρέσεις)

➤ **Ρομαντικό στοιχείο:**

- Μελαγχολική ατμόσφαιρα
- Απόγωση του ήρωα σχετικά με την κατάσταση στην τότε Ελλάδα

➤ **Ιστορικό στοιχείο:**

- Πληροφορίες για την ιστορία της Χίου

[...] η ανάγνωσις των πλειοτέρων μυθιστορημάτων εξάπτει (dráždí) την φαντασίαν, φθείρει πολλάκις και νουν και καρδίαν και εμποιεί αισθήματα βλαπτικά της τε υγείας και ηθικής των αναγνωστών [...]. Κατά τας παρατηρήσεις δε πολλών ιατρών, η ανάγνωσις των μυθιστορημάτων είναι μία των αιτιών της μανίας και του υστερισμού παρά ταις κυρίας. Αλλά έως πότε αυτός ο κάκιστος πιθηκισμός [...] θα κρατώσιν ημάς ούτω ταπεινούς και χαμαιζήλους και ματαιόφρονας; καιρός πλέον ν' ανανήψωμεν και Έλληνες και Ελληνίδες.

Δ. Ι. Μαυροφρύδης, Φιλίστωρ 1, Μάιος 1861, 417418.

Τα χρέη του Υμεναίου είναι χρέη αληθή, και η διαγωγή (chonání) της μητρός επηρεάζει την τύχην των τέκνων. Η εύκολος ηθική την οποίαν ζητούσι να παρεισάξωσιν εις την Ελλάδα ευρωπαϊκά έθιμα και ήθη! ηθική, ω Κοραλία μου, αποβαίνουσα πάντοτε προς δυστυχίαν των γυναικών και προς διαφθοράν της κοινωνίας.

Π. Σούτσος, Ο Λέανδρος, Ναύπλιο 1834, 26.

Εκείνες των οποίων οι γονείς αδιαφορούσανε εμάθανε λίγα γκρεκικά, τα οποία τους χρησιμεύουνε στο σπίτι του ανδρός τους καθ' εορτή, να καπακίζουν κανένα εκκλησιαστικό βιβλίο. Οι άλλες όπου εσταθήκανε στα δημόσια σχολεία, εμάθανε να διαβάζουν μ' ευκολία όχι μόνον τα γκρέκικα, αλλά και τα ιταλικά γράμματα, και τούτες δίδουνται στα μυθιστορήματα.

A. Λασκαράτος, Τα μυστήρια της Κεφαλλονιάς, in Άπαντα, Α', 1959, 79.

καπακίζω = τραυλίζω

Μην επιτρέπετε εις τας θυγατέρας υμών να αναγιγνώσκωσι μυθιστορήματα, διότι και τα άριστα των μυθιστορημάτων διδάσκουσιν ληληθότως (skrytě) ψευδείς ιδέας περί της κοινωνίας και του βίου. Η νεανίς υπανδρευομένη απογοητεύεται βλέπουσα τον σύμβιον αυτής ουδόλως ομοιάζοντα προς τον άνδρα, τον οποίον η φαντασία της έπλασεν εκ της αναγνώσεως των μυθιστορημάτων. Υπάρχουσι δε παραδείγματα ότι τούτον έγινε αιτία της δυστυχίας και του αίσχους (hanby) πολλών γυναικών.

Π. Ι. Φέρμπος, **Οδηγός ελληνοπρεπούς συμπεριφοράς**, Αθήνα 1898, 1112.

Πικαρικό μυθιστόρημα

➤ **Όρος:** πικαρικό μυθιστόρημα, *novela picaresca*, *picaresque novel*, *roman picaresque*, *romanzo picaresco*, *pikarescher Roman*

➤ **Ετυμολογία:** «picaresco»/«picaresca» ← «pícaro» ← «pícar» που σημαίνει «τσιμπώ», «τρυπώ», «δαγκώνω», αλλά και «αρπάζω», «κλέβω»

➤ **Εξέλιξη σημασίας του όρου «pícaro»:** αρχικά χαρακτηρίζει νεαρό άτομο χαμηλής κοινωνικής προέλευσης, κυρίως λαντζέρη, βαστάζο ή παιδί για τα θελήματα, σιγά-σιγά αρχίζει να χρησιμοποιείται για κάποιον που επιδίδεται σε άνομες πράξεις προκειμένου να επιβιώσει, και στη συνέχεια ο όρος συνδέεται όλο και περισσότερο με τη ζητιανιά, την κλεψιά και την απάτη.

Πικαρικό μυθιστόρημα

➤ **Όρος** (Λεξικό νεοελληνικής λογοτεχνίας, Πατάκης, 2007):

Πεζογραφικό είδος με έντονα σατιρικά στοιχεία που εμφανίστηκε αρχικά στην Ισπανία κατά τον 16^ο αιώνα. Πήρε το όνομά του από τον χαρακτηριστικό ήρωά του, τον *πίκαρο* (αλήτης, κατεργάρης). Σε άμεση αντίθεση με τους ευγενείς ήρωες και τα αντραγαθήματά τους, τα οποία εξυμνούνται σε υψηλό ύφος από τα ιπποτικά μυθιστορήματα της εποχής, το ΠΜ εξιστορεί σε γλώσσα καθημερινή και με ρεαλιστική ακρίβεια τις κωμικές περιπέτειες ενός τυπικού – λόγω της ταπεινής καταγωγής και της αμφίβολης ηθικής του – αντιήρωα.

Πικαρικό μυθιστόρημα - πρόγονοι

Λούκιος ή Όνος του Λουκιανού και ιδίως η λατινική εκδοχή του, ο *Χρυσός Γάιδαρος ή οι Μεταμορφώσεις* του Απουλήιου (μέσα ή τέλος του 2ου μ.Χ. αιώνα)

Ένας άντρας από την Πάτρα, ο Λούκιος, είναι περίεργος και θέλει να μάθει τον τρόπο με τον οποίο οι φημισμένες μάγισσες της Θεσσαλίας μεταμορφώνονται σε ζώα, όταν βλέπει μια τέτοια μεταμόρφωση, θέλει και αυτός να αλλάξει μορφή, να μάθει αν μεταμορφώνεται και η ψυχή ή μόνο το σώμα. Μετά από λάθος παίρνει μορφή αντί πουλιού γαιδάρου, με ψυχή ανθρώπου, και έτσι αρχίζει το δράμα του. Ρίχνεται σε ανυπόφορες περιπέτειες, τρώει ξύλο αλύπητο, αλλάζει διαρκώς αφεντικά, πέφτει σε χέρια ληστών και τέλος βρίσκει ανθρώπινη περιποίηση στη Θεσσαλονίκη στο σπίτι ενός πλουσίου. Τελικά όταν φάει τριαντάφυλλα, ξαναγίνεται άνθρωπος.

Κάτω από το τομάρι του γαιδάρου, βλέπει τη ζωή έτσι όπως ούτε την φανταζόταν: σκληρή, χυδαία, ερωτική, χαριτωμένη, εφιαλτική.

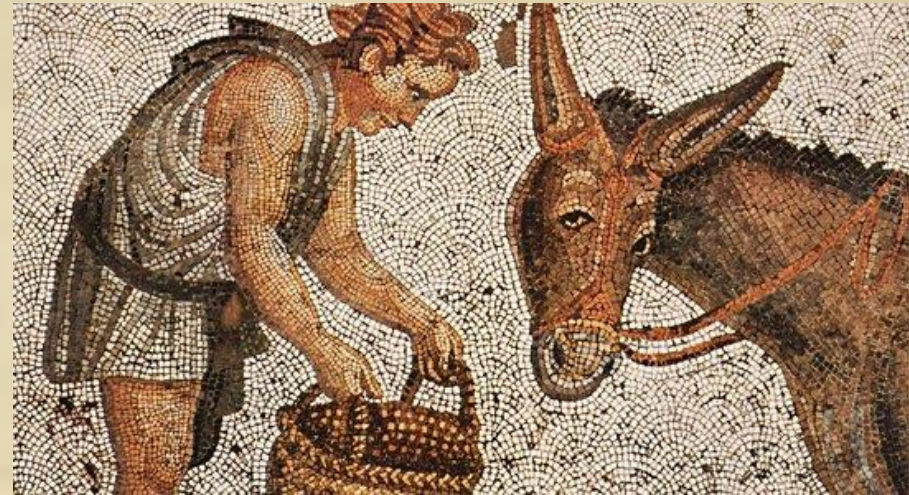
Πικαρικό μυθιστόρημα

Πρόγονοι:

Λουκιανός:

Απούλιος: *Χρυσός Γάιδαρος ή οι Μεταμορφώσεις*

Πετρώνιος: *Σατυρικόν*

- **Αντίβαρο των ιδεαλιστικών μυθιστορημάτων**, όπως το picaresque στην εποχή του. Τα έργα υπονομεύουν, μέσα από ένα κράμα υψηλών και ευτελών στοιχείων, μοτίβα του ιδεαλιστικού μυθιστορήματος, όπως η επεισοδιακή διάρθρωση, το θέμα του ταξιδιού και ο ρόλος της Τύχης.
- Παράλληλα, με αφορμή το γεγονός ότι περιέρχεται στη θέση του υποζυγίου, όπως αργότερα στο picaresque στη θέση του υπηρέτη, στη θέση της πόρνης ή του τυχοδιώκτη, ο ήρωας αποκτά τη δυνατότητα **να παρατηρήσει τον κόσμο που τον περιβάλλει** και να φέρει στο φως τα άφατα μυστικά του.

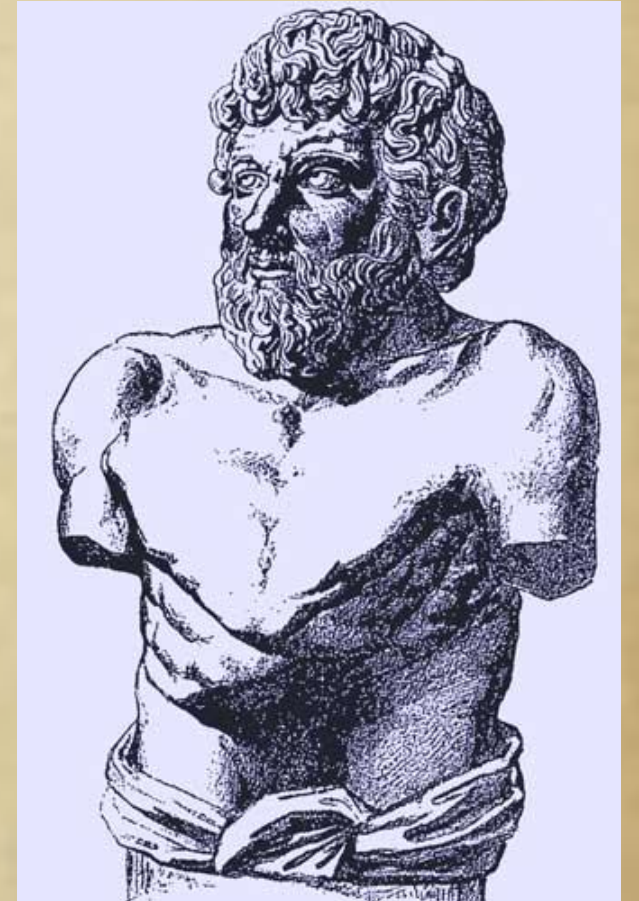
Πικαρικό μυθιστόρημα

Πρόγονοι:

Στον **Βίο του Αισώπου**, όπως και στο picaresque, έχουμε τη **βιογραφία ενός αντιήρωα** (ο Αίσωπος είναι άσχημος, ταπεινής καταγωγής και δούλος), ο οποίος μετά από μια περιπετειώδη περιπλάνηση στα χέρια διαφόρων αφεντικών καταφέρνει, χάρη στην εξυπνάδα του, να κερδίσει την ελευθερία του.

Πρόκειται για βίο ενός δούλου, που εκφράζει τα αισθήματα των δούλων ή άλλων καταπιεσμένων ανθρώπων.

Στο κείμενο γίνεται συχνά μια **γελοιογραφική απεικόνιση της κοινωνίας**, ασκείται **έμμεση κριτική** στο κατεστημένο.

Πικαρικό μυθιστόρημα - γροτέσκο

Παράδοση που «**ανακατεύει συνεχώς το "υψηλό" με το "χαμηλό"**, [...] εξισώνει τα αντίθετα, **αποκαλύπτει τη σχετικότητα κάθε ιεραρχίας και κάθε αλήθειας και φανερώνει ακατάπαυστα την ατέλεια του κόσμου [...]**».

Ειδικότερα, μέσα στο πλαίσιο αυτής της παράδοσης τονίζεται, καταρχήν, η **υλική, η φθαρτή υπόσταση του σώματος έναντι της πνευματικής**, οι φυσικές του ανάγκες και λειτουργίες, που ο κλασικιστικός κώδικας επέβαλλε να αποσιωπηθούν. Τονίζεται, π.χ., η **ανάγκη τροφής**, περιγράφονται σκηνές ξυλοδαρμού ή **κοπρολογικά επεισόδια** (στοιχεία έντονα σε αρκετά πικαρικά κείμενα

Εξέλιξη του λογοτεχνικού είδους

- Ιπποτικά μυθιστορήματα
- Fernando de Rochas: *La Celestina*

- **La vid de Lazarillo de Tormes y de sus fortunas y adverdadas** (1554, Ζωή του Λαθαρίγιο ντε Τόρμες):

Βασικά χαρακτηριστικά του: κεντρική μορφή της ιστορίας, ένας πολυμήχανος και πολυπρόσωπος ήρωας, που σε τίποτα δεν θυμίζει τους ήρωες των ιπποτικών μυθιστοριών, αυτοβιογραφική ή ψευδο- αυτοβιογραφική αφήγηση, η οποία, με αφορμή τις περιπέτειες του ήρωα, προσφέρει παράλληλα μια πανοραμική απεικόνιση μιας χαώδους κοινωνίας, μέσα από τα μάτια ενός καυστικού, αλλά και αυτοσαρκαζόμενου αφηγητή.

Εξέλιξη του λογοτεχνικού είδους

➤ Mateo Aleman: *Guzman de Alfarache* (1599)

Η προσθήκη **ηθικολογικών σχολίων**, η **αποφυγή καυστικών αιχμών** εναντίον του κλήρου, και η κατάληξη της υπόθεσης, σύμφωνα με την οποία ο **ήρωας μετανοεί** για τις πράξεις του, φανερώνουν ένα διαφορετικό πνεύμα σε σχέση με εκείνο του *Lazarillo*, που από ορισμένους αποδίδεται στον **φόβο της Ιεράς Εξέτασης**, ενώ από άλλους στην επίδραση των ιδεών της **Αντιμεταρρύθμισης**.

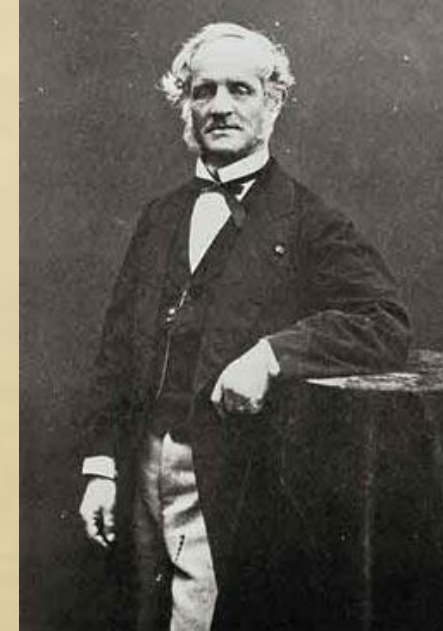
➤ Miguel de Cervantes y Saavedra: *Don Quijote de la Mancha*

Χαρακτηριστικά στοιχεία του είδους

- Γλώσσα – χαμηλό ύφος
- Πίκαρο
- Ψευδοβιογραφική ιστορία
- Υπηρεσία με διάφορες μορφές
- Ταξίδι – *οριζόντιο και κάθετο*
- Σάτιρα και παρωδία ως μέσο έκφρασης του ήρωα (λαϊκή γλώσσα με χυδαίες εκφράσεις)
- Έμφαση στο υλικό στοιχείο *důraz na materialistický aspekt*
- Κριτική της κοινωνίας – σάτιρα
- Παρωδία των ιπποτικών μ.

Γρηγόριος Παλαιόλογος (Κωνστ. 1794-Κωνστ. 1844)

- Γεωπονία στην Γαλλία και στην Αγγλία
- Ταξίδια στην Δ. Ευρώπη
- Πρόσκληση του Καποδίστρια
- Ανάπτυξη **γεωπονίας** στο νέο κράτος, Ναύπλιο
- Επιστημονικές εργασίες
- Κατηγόρηση για διαφθορά
- Αθήνα – δημόσια διοίκηση, **αρχίζει να γράφει, Ο Πολυπαθής**
- Κωνσταντινούπολη, ελληνική πρεσβεία, **Ο Ζωγράφος**

Γρηγόριος Παλαιόλογος (Κωνστ. 1794-Κωνστ. 1844)

- Γεωπονία στην Γαλλία και στην Αγγλία
- Ταξίδια στην Δ. Ευρώπη
- Πρόσκληση του Καποδίστρια
- Ανάπτυξη **γεωπονίας** στο νέο κράτος, Ναύπλιο
- Επιστημονικές εργασίες
- Κατηγορήση για διαφθορά
- Αθήνα – δημόσια διοίκηση, **αρχίζει να γράφει, Ο Πολυπαθής**
- Κωνσταντινούπολη, ελληνική πρεσβεία, **Ο Ζωγράφος**

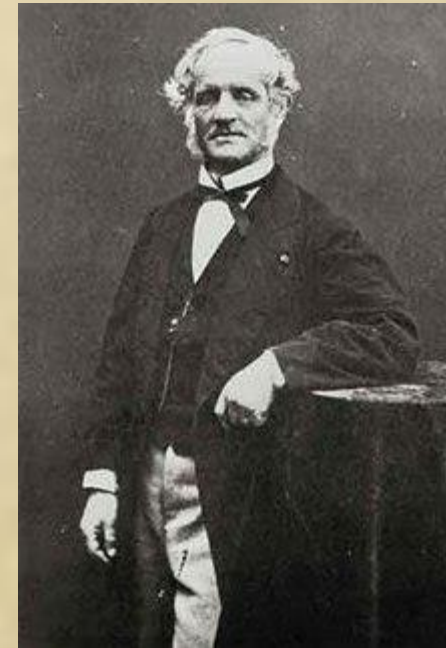
Γρηγόριος Παλαιόλογος (Κωνστ. 1794-Κωνστ. 1844)

- Ρομαντικά στοιχεία: ζευγάρι, χωρισμός, ταξίδι, περιπέτειες-πάθη, συνάντηση, γάμος
- Ρεαλιστικά στοιχεία – κριτική της κοινωνίας, ειρωνική απόσταση
- Διαφωτιστικές ιδέες - παιδεία

Ἐνῶ ὠμιλοῦσαμεν, παρουσιάζεται μονόχειρ παλαιός στρατιωτικός, ὅστις μέ παρεκάλεσε νά τόν δανείσω 100 δραχμᾶς, διότι στερεῖται, μέ εἶπε, τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου. Πῶς; τόν ἐρωτῶ· σύ φαίνεται, ἠγωνίσθης, δέν ἔχεις σύνταξιν; Ἐχω, μ' ἀποκρίνεται, μά δέ μοῦ ἀρκεῖ οὔτε γιά καπνό. Μοῦ ἀποσχέθηκαν πώς θά μοῦ δώκουν κάτι περισσότερο, μά δέ ξέρω πότε θά γίνη. Ἐχω ἕνα χρόνο πού κάθουμαι στήν Ἀθήνα, γιά ταύτην τήν ὀλπίδα, καί ὅλο μέ στέλνουν ἀπ' τό σήμερα στό αὔριο, καί ἀπ' τόν Ἄννα στόν Καϊάφα. Τόν ἐλυπήθην, καί τόν ἔδωκα τάς 100 δραχμάς. Μολονοπού δέν ἠθέλησα νά λάβω ὁμολογίαν, αὐτός ἐπέμενε, καί ἔγραψε τήν ἀκόλουθον Λακωνικήν ἀπόδειξιν. «Χρεωστῶ 100 δραχμές τοῦ Κύρ Φαβίνη, καί νά εἶμαι ἄτιμος ἄνθρωπος ἄν δέν τές πληρώσω ὅταν αὐγατίση ὁ μισθός μου».

Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής (1809-1892)

- Φαναριώτης
- Σπουδές στην Ευρώπη
- Κ. Παπαρρηγόπουλος
- Αρχαιολογική εταιρία
- Διπλωμάτης
- Πανδώρα
- Ιδρυτής του ιστορικού μυθιστορήματος
- **Ο Αυθέντης του Μορέως - 1850**

Χρονικόν του Μορέως

- 4^η σταυροφορία
- Ίδρυση του Αχαϊκού πριγκιπάτου
- Guillaume de Champlitte (Γουλιέλμος Σαμπλίτης)
- Goffroy de Villehardouin
- Έως 1305
- 4 παραλλαγές, στίχος, πεζός λόγος
- Συγγραφέας - γασμούλος
- J.A. Buchon, *Chroniques étrangères relatives aux expéditions françaises pendant le xiii siècle*, Παρίζ 1840

Κ' ἐμάθασιν οἱ Ἄνδραβισαῖοι ὅτι ἔρχονται οἱ Φράγκοι,
ἐξέβησαν μὲ τοὺς σταυροὺς ὁμοίως μὲ τὰς εἰκόνας
οἱ ἄρχοντες καὶ τὸ κοινόν τῆς χώρας Ἄνδραβίδου,
καὶ ἦλθαν κ' ἐπροσκύνησαν τὸν Καμπανέση ἐκεῖνον.

Παύλος Καλλιγάς (1814-1896)

- **Θάνος Βλέκας** - 1855
- Κοινωνικό μυθιστόρημα
- Θέματα διοίκησης της χώρας, εσωτερικής οργάνωσης
- Αφηγείται την ιστορία ενός αγρότη, του Θάνου Βλέκα, και εστιάζει στο πρόβλημα της ληστείας που ταλαιπωρούσε την ελληνική κοινωνία κατά τα μετεπαναστατικά χρόνια.
- Τάση προς τον ρεαλισμό
- Καθαρεύουσα με δημοτική

Εμμανουήλ Ροΐδης (1836-1904)

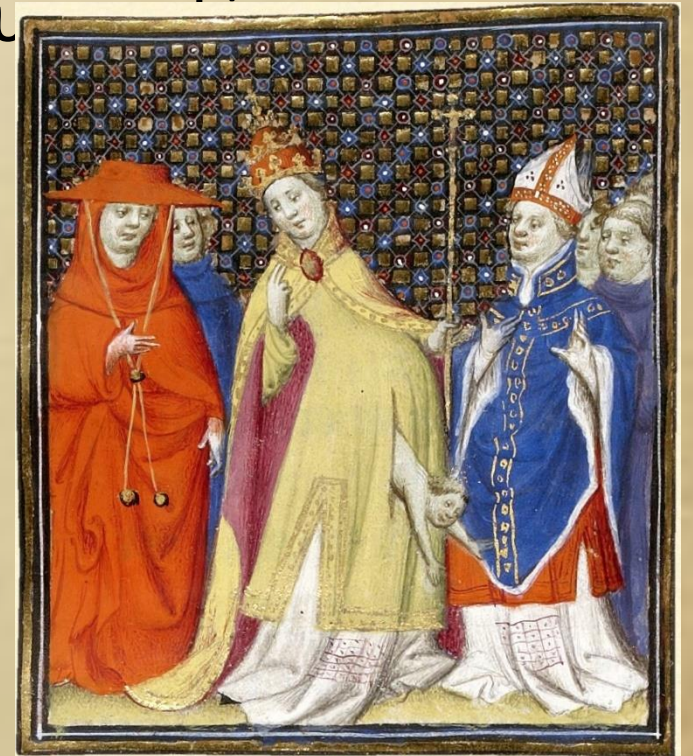
- Μυθιστόρημα, διήγημα, λογοτεχνική κριτική, μεταφράσεις, γλωσσ. μελέτες
- Σύρος, Ιταλία, Βερολίνο, Ρουμανία, Αίγυπτος, Αθήνα
- 1866 – *Πάπισσα Ιωάννα*, αφορισμός (άρθηκε)
- μεταφρ. Lawrence Durrell, Alfred Jarry, τσεχ. 1911, 1967
- 1977- *Περί Συγχρόνου Ελληνικής Ποιήσεως*
- *Το Ταξίδι του Ψυχάρη* (1888), *Τα Είδωλα* (1893) – δημοτικισμός
- Διηγήματα: *Ιστορία ενός σκύλου/μιας γάτας/ ενός αλόγου*
Ψυχολογία Συριανού συζύγου, Μηλιά

Πάπισσα Ιωάννα (1866)

➤ «μεσαιωνική μελέτη»

- **Πρόλογος** του συγγραφέα (πληροφορίες για την μελέτη του, αλλά και για το ύφος, και για την κριτική στάση του συγγραφέα σε μερικά ερωτήματα)
- **Εισαγωγή** – παρουσίαση πηγών
- **Μυθιστόρημα** με πλούσιες σημειώσεις και σχόλια (ιστορικά γεγονότα, πρόσωπα...).

Ιστορικό μυθιστόρημα – συμβάσεις (Μαίρη Μικέ)

- Εξεικόνιση μιας περασμένης περιόδου με σκοπό να γίνει **οικεία στον σύγχρονο** αναγνώστη
- **Χρονική** (ευθύγραμμη) **ακολουθία** των γεγονότων (χωρίς αναχρονίες)
- Προσπάθεια για απόδειξη **ιστορικής πιστότητας** (υποστήριξη της αληθοφάνειας, της εγκυρότητας και της αυθεντικότητας με τον πιο πιστικό, αδιαμφησβήτητο τρόπο)
- **πλαστική και συνεκτική παρουσίαση των γεγονότων** στην ολότητά τους
- **αντικειμενικό ξετύλιγμα των γεγονότων**, δηλ. καθαρές απαρχές και καθορισμένο τέλος της ιστορίας (X ανοιχτό τέλος)
- διακριτική και προνομιακή **απόσυρση του αφηγητή**

Ιστορικό μυθιστόρημα - υπονόμηση

- 1) ιδιόρρυθμη σχέση με τις πηγές του
- 2) αυτοαναφορική στρατηγική (αποστροφές)
- 3) απροσδόκητες παρομοιώσεις

«εἰς Ἀκυῖσγρανον, πόλιν περίφημον διὰ τὰ ἅγια λείψανα καὶ διὰ τὰς βελόνας»

«ὑπέπεσε κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας εἰς τὴν μοναστηριακὴν ἐκείνην χαύνωσιν, ἣτις καταλαμβάνει τὰς νεήλυδας εἰς τὰ κοινόβια, ὡς ἡ ναυτίασις τοὺς κατὰ πρῶτον πατοῦντας ἐπὶ πλοίου»

Εξιστορώντας ένα δύσκολο ταξίδι των ηρώων χαρακτηρίζει τον δρόμο σκοτεινό και δύσβατο «ὡς τὸ ὕφος τῆς Νέας Σχολῆς», αναφερόμενος στο δοκίμιο *Νέα Σχολή του γραφομένου λόγου* του Π. Σούτσου, ο οποίος υποστήριζε την «ανάσταση» της αρχαίας ελληνικής γλώσσας.

Ιστορικό μυθιστόρημα - υπονόμηση

- 1) ιδιόρρυθμη σχέση με τις πηγές του
- 2) αυτοαναφορική στρατηγική (αποστροφές)
- 3) απροσδόκητες παρομοιώσεις

«εἰς Ἀκυῖσγρανον, πόλιν περίφημον διὰ τὰ ἅγια λείψανα καὶ διὰ τὰς βελόνας»

«ὑπέπεσε κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας εἰς τὴν μοναστηριακὴν ἐκείνην χαύνωσιν, ἣτις καταλαμβάνει τὰς νεήλυδας εἰς τὰ κοινόβια, ὡς ἡ ναυτίασις τοὺς κατὰ πρῶτον πατοῦντας ἐπὶ πλοίου»

Εξιστορώντας ένα δύσκολο ταξίδι των ηρώων χαρακτηρίζει τον δρόμο σκοτεινό και δύσβατο «ὡς τὸ ὕφος τῆς Νέας Σχολῆς», αναφερόμενος στο δοκίμιο *Νέα Σχολή του γραφομένου λόγου* του Π. Σούτσου, ο οποίος υποστήριζε την «ανάσταση» της αρχαίας ελληνικής γλώσσας.

Κριτική

- Η Ιερά Σύνοδος με την εγκύκλιο αναθεμάτησε το έργο.
- **«αντιχριστιανικόν και κακόηθες»**
- Αντιδράσεις του συγγραφέα

Ανάμεσα στον ρομαντισμό και τον ρεαλισμό

Το έδαφος ετοιμάζουν μερικά μυθιστορήματα:

1) Ανώνυμου συγγραφέα: ***Η στρατιωτική ζωή εν Ελλάδι***

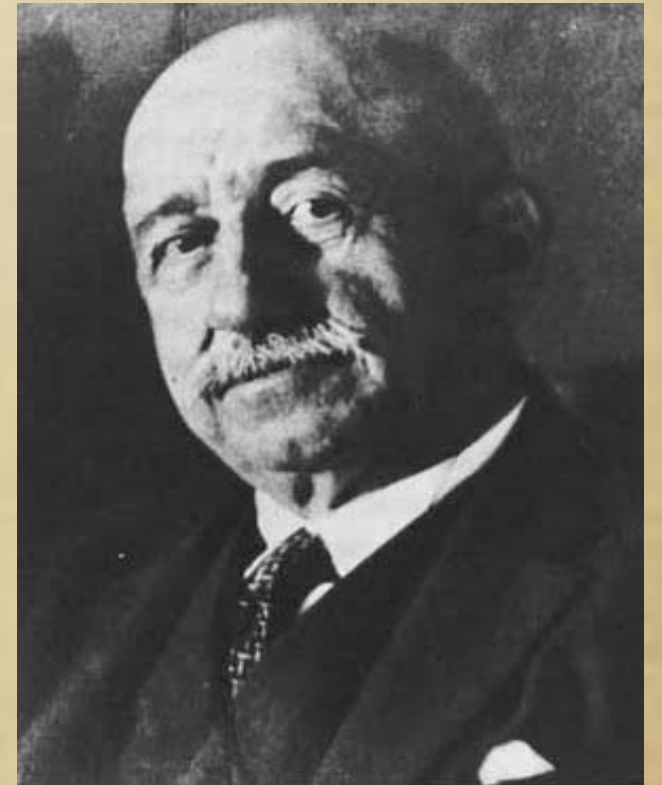
- αυτοβιογραφική αφήγηση
- κριτική πολιτικών δεδομένων στην Ελλάδα
- εκδίδεται στη Ρουμανία, 1870

2) **Δ. Βικέλας: *Λουκής Λάρας*** (1879)

- αυτοβιογραφική διήγηση (Χίος)
- ήπια καθαρεύουσα, δημοτική σε διαλόγους
- με το απλό ύφος και ρεαλιστική περιγραφή χαρακτήρων και ηθών ανοίγει των δρόμο στον ρεαλισμό και την ηθογραφία
- βασικό στοιχείο ρεαλισμού – εικόνα του ήρωα (Ανθολογία)

Γιάννης Ψυχάρης (1854-1929)

- 1888: Το ταξίδι μου
- Επιστήμη – δημοτικισμός
- Φωνολογία
- Φυσική εξέλιξη της γλώσσας
- Ακραίες απόψεις
- Μεγάλη Ιδέα – δημοτικισμός:

Ρεαλισμός

- Αντιρομαντική κατεύθυνση (καθιέρωση του ρεαλισμού)
- **κατάλληλες συνθήκες για την ανάπτυξη της λαογραφίας, της ηθογραφίας και του διηγήματος:**
  - Τεχνολογική πρόοδος
  - Θετικισμός
- Επιστημονική προσέγγιση

Θετικισμός - ντετερμινισμός

- **Auguste Conte** (1798–1857)
- Υποστηρίζει πως μία πρόταση ή ένας φυσικός νόμος είναι αληθής μόνο όταν είναι **λογικά επαληθεύσιμος**.
- Η **αιτιοκρατία** (ντετερμινισμός, determinismus) είναι η φιλοσοφική τάση που αποδέχεται την **ύπαρξη της αιτιότητας**, την καθολική αιτιώδη και νομοτελειακή συνάφεια όλων των φαινομένων (**όλα έχουν κάποια αιτία**, όλα μπορούν να εξηγηθούν)
- Ο **θετικισμός** εξέφρασε την προσπάθεια να εφαρμοστεί η **μεθοδολογία των φυσικών επιστημών** (έρευνα, ανάλυση, ταξινόμηση) **για την επεξήγηση των κοινωνικών φαινομένων**.

- **Hippolyte Taine:** *Introduction à l'histoire de la littérature Anglaise* (1863, Εισαγωγή στην Ιστορία της Αγγλικής λογοτεχνίας):
- συνιστά την «**αντικειμενική αναπαράσταση της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας**»
- **ψυχολογίας του ατόμου**, η οποία είναι αποτέλεσμα του περιβάλλοντος και της περιόδου στην οποία ζει (ντετερμινισμός)

- ανάπτυξη της **λαογραφίας** (ρομαντικές βάσεις, συστηματοποίηση ← επιστημονικές τάσεις της εποχής)
Ελλάδα: Νικόλαος Πολίτης

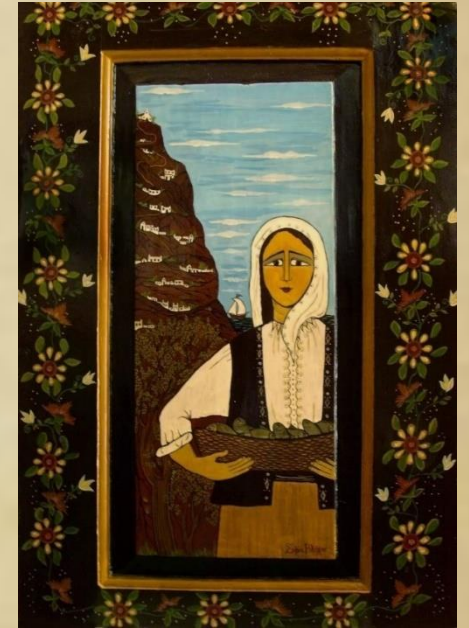
Ελληνικά συμφραζόμενα – ηθογραφία (1880-1930)

- ο ρεαλισμός συνδέθηκε στην πράξη με την ηθογραφία
- **Ηθογραφία:** «απεικόνιση εκ του φυσικού ηθών και εθίμων, ανθρώπινων τύπων και περιοχών», δηλαδή πιστή μεταγραφή της πραγματικότητας (συμπίπτει με τη γενική έννοια του ρεαλισμού)

Λεξικό της νεοελληνικής λογοτεχνίας (Πατάκης, 2007):

Κυρίως **διηγήματα** με υπόθεση αντλημένη από τη **σύγχρονη** (αγροτική κυρίως) **πραγματικότητα** της ελληνικής επαρχίας, περιγραφή **ανθρώπινων τύπων** αυτής της επαρχίας αλλά και **συνηθισμένων γεγονότων** εμπλουτισμένων με πλούσιο **λαογραφικό υλικό**, και με οπτική όχι πάντοτε καθαρά ρεαλιστική, αλλά πολλές φορές εξιδανικευτική.

- ρεαλιστική x ειδυλλιακή ηθογραφία
- ηθογραφία υπαίθρου x αστική ηθογραφία
- ξεπερνά τα όρια του 19^{ου} αιώνα

Φόρμα – λογοτεχνικό είδος

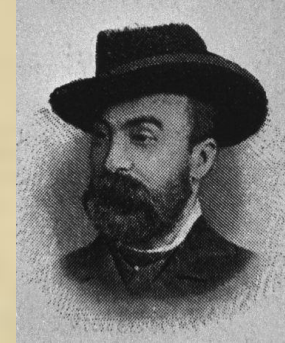
➤ Διήγημα

➤ Παράγοντες ανάπτυξής του:

➤ Ανάπτυξη Τύπου

➤ 1883 προκήρυξη διαγωνισμού διηγήματος

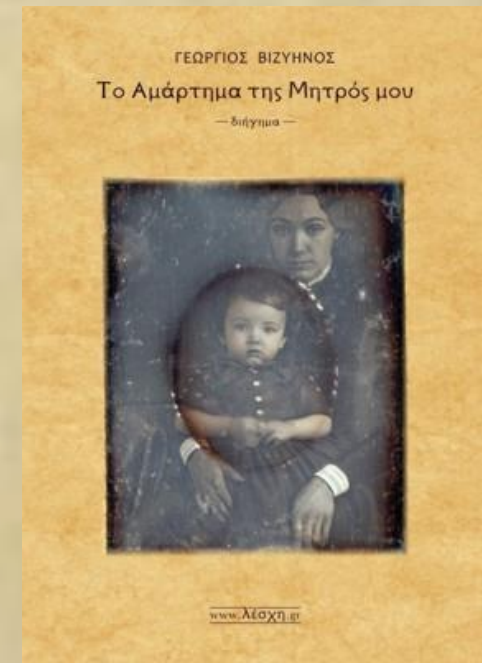
Γεώργιος Βιζυηνός (1849-1896)

- Βιζύη, Κωνσταντινούπλη, Κύπρος, Γερμανία (ψυχολογία, φιλοσοφία) ,
Λονδίνο, Αθήνα
- Ποιητής και διηγηματογράφος (6 διηγήματα)

Διηγήματα:

- Ψυχολογικά πορτρέτα ηρώων σε μοιραίες στιγμές **psychol. portréty hrdinů v mezních, osudových okamžicích**
- υπόθεση - αίνιγμα
- *Το αμάρτημα της μητρός μου,*
- *Ποιος ήταν ο φονεύς του αδερφού μου,*
- *Αι συνέπειαι της παλαιάς ιστορίας*
- Θέμα ενοχής και τιμωρίας (ρωσική λογοτεχνία)
- Πρωτοπρόσωπη φόρμα
- Καθαρεύουσα - δημοτική

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης (1851-1911)

- Σκιάθος
- Επαγγελματίας συγγραφέας
- **Μυθιστορήματα**
- *Η Μετανάστις* (1880)
- *Οι Έμποροι των Εθνών* (1883)
- *Η Γυφτοπούλα* (1884)
- **Διηγήματα**
- *Το Χριστόψωμο* (1887)
- *Ρόδινα ακρογιάλια* (1907)
- *Η Φώνισσα* (1903)

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης: Η φόνισσα

Κεντρικό πρόσωπο της ιστορίας είναι η Φραγκογιαννού, μία ηλικιωμένη χήρα, η οποία έζησε μια βασανισμένη ζωή ως παιδί, ως σύζυγος, ως μητέρα και ως γιαγιά, μαθημένη πάντα να υπηρετεί χωρίς αντιρρήσεις τους ανθρώπους του περιβάλλοντός της. Η πείρα τής δίδαξε ότι η ζωή για μια γυναίκα είναι γεμάτη βάσανα και η θεωρία της ήταν ότι η γέννηση ενός κοριτσιού δεν φέρνει παρά δυστυχία, όχι μόνο στο ίδιο το παιδί, αλλά και στην οικογένειά του, ιδίως αν είναι φτωχή.

Ένα βράδυ καθώς ξενυχτάει στην κούνια της άρρωστης νεογέννητης εγγονής της, περνούν απ' το μυαλό της όλες οι δύσκολες στιγμές της ζωής που έζησε. Το μυαλό της θολώνει και σκοτώνει το βρέφος προκαλώντας του ασφυξία, ενώ ο θάνατος θεωρείται από τον γιατρό φυσιολογικός. Αν και αρχικά νιώθει τύψεις, κατά βάθος δεν μετανιώνει για την πράξη της. Αντίθετα, τής γίνεται έμμονη ιδέα ότι η μοίρα την έχει τάξει να σώσει τον κόσμο απαλάσσοντάς τον από μικρά κορίτσια.

Τα επόμενα εγκλήματά της έχουν για θύματα τρία μικρά αθώα κοριτσάκια, χωρίς πλέον καθόλου τύψεις, αλλά και χωρίς να είναι σε θέση να συνειδητοποιήσει το κακό που έχει κάνει. Η χωροφυλακή την υποψιάζεται και αποφασίζει να τη συλλάβει, με αφορμή όμως ένα έγκλημα που δεν έχει διαπράξει. Ένα κοριτσάκι πνίγηκε μέσα σ' ένα πηγάδι και κοντά του βρισκόταν η Φραγκογιαννού. Αν και ευχήθηκε να πνιγεί το παιδί, η ίδια ποτέ δεν το έσπρωξε.

Στην προσπάθειά της να ξεφύγει από τους χωροφύλακες, η Φραγκογιαννού αποφασίζει να καταφύγει στο ερημητήριο ενός ασκητή και να του εξομολογηθεί τα αμαρτήματά της. Τη στιγμή όμως που προσπαθεί να ξεπεράσει ένα στενό πέρασμα, η παλίρροια την προλαβαίνει και η γερόντισσα πεθαίνει, ανάμεσα στην ανθρώπινη και τη θεία δίκη.

Ανδρέας Καρκαβίτσας (1866-1922)

- Θεσσαλία, Πελοπόννησος
- Γιατρός, συγγραφέας
- νατουραλισμός – E. Zola
- Θέματα
  - διαφθορά, εγγληματικότητα στην αστική τάξη
  - Παρακμή του αγροτικού πληθυσμού
  - θέση της γυναίκας στην κοινωνία
- *Λόγια της πλώρης* (1899)
- *Ο ζητιάνος* (1897), *Λυγερή* (1896)

